

شاهد توحیدی

روحانی مجاهد مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین شیخ مصطفی رهنما، از پیشگامان مبارزات سیاسی و دینی، از مقطع شهریور ۱۳۲۰ بدین سو به شمار می‌رود. وی با عالمان و سیاست‌پویان فراوانی مراد و تعامل داشت که همین امر، به او مکانتی ویژه بخشیده و اعتبار گفته‌ها و خاطرات او را افزون می‌ساخت. گفت و شنودی که پیش روی دارید، چندی پیش از رحلتش انجام شد و او طی آن، به پاره‌ای از سوابق سیاسی خویش اشاره کرده است. از اینک در سالروز درگذشت این مبارز دیرین و در تکریم یاد و خاطره مبارزات و تکاپوی بی‌گیرش، این مصاحبه را به تاریخ پژوهان و علاقه‌مندان تقدیم می‌داریم. امید آنکه مقبول افتد.

حضر تعالی از نخستین مبارزان نهضت اسلامی در ایران و به تبعی از سایقون فعالان سیاسی کشور هستند. به عنوان پرسش نخست، از زمینه‌های خانوادگی و تحصیلی خود بفرمایید تا پس از آن به فعالیت‌های سیاسی و آثار شما بپردازیم؟

بسم الله الرحمن الرحیم و به نستعین. بنده در ۴ اسفند سال ۱۳۰۴ در خانواده‌ای - که پدر و مادر هر دو از خاندان علما بودند- پا به عرصه وجود گذاشتم. مادر فرزند مرحوم آقا سید محمدرضا واحدی بودند که در سال ۱۳۱۹ به دلیل فعالیت‌های ضد رژیم، با امپول هوا به شهادت رسید...

نسبت شما با شهدای فدائیان اسلام، واحدی‌ها چیست؟

شهید سید عبدالحسین واحدی و شهید سید محمدتقی واحدی دایه‌هایم هستند، با آنها دوستی زیادی داشتم و از نزدیک شاهد فعالیت‌هایشان در جمعیت فدائیان اسلام بودم...

می‌فرمودید؟

بله، مادر من زن باسواد و عالمی بودند که برای تربیت ما نهایت تلاش خود را کردند. پدر مرحوم شیخ عبدالحسین قاضی‌زاده روحانی بودند، اما معاش خانواده را از طریق شغل عطاری تأمین می‌کردند. در مجموع فضای خانوادگی ما برای تحرک و فعالیت دینی، از هر حیث آماده و محرک بود.

خود شما چند فرزند دارید؟

شش فرزند که به خاطر علاقه و ویژه‌ای که به انقلاب فلسطین و شهدای فلسطین دارم، نام کوچک آنها را از نام‌های محمدجمال، یاسرعلی، لیل‌الخاله، فاطمه برنایم و جمیله بحیرو گرفته و سر فرزندانم نهادم. به نوعی تمام زندگی من، نام و نشانی از فلسطین و مبارزان آن دارم.

به هر حال، تحصیلات دینی را نیز ابتدا در حوزه علمیه قم آغاز کردم و سپس به نجف رفته و شاگرد بزرگانی چون مرحوم علامه شیخ محمدحسین کاشف‌الغطاء بودم و از ایشان بسیار تأثیر گرفتم.

آغاز فعالیت‌های سیاسی شما از چه مقطعی و چگونه بود؟ در چه بستری و فضایی فعالیت‌های خود را آغاز کردید؟

بنده در سن ۱۵ سالگی و با خروج رضاخان از ایران، فعالیت‌های مطبوعاتی خود را با نشریاتی چون «طوفان شرق»، «ابن اسلام»، «پیرچ اسلام» و «روشنفکر» آغاز کردم. همچنین جمعیت «مسلم آزاد» را بنا نهادم که پس از کودتای ۲۸ مرداد تعطیل شد. این فعالیت‌ها در آن دوره، بازتاب‌های نمایانی در فضای سیاسی و فرهنگی کشور داشتند.

علاقه شما به انقلاب فلسطین در بین مبارزین شاخص و برجسته است. از ارتباطات خود با جنبش فلسطین و سایر نهضت‌های آزادی‌بخش و فعالیت‌هایی که در این زمینه انجام داده‌اید بفرمایید؟ آیا آثار مکتوبی هم در این زمینه دارید؟

بله، بنده کتاب‌ها و مقالات زیادی درباره فلسطین و جهان اسلام نوشته‌ام، از جمله کتاب «آمار مسلمین جهان» در دو جلد، جلد اول آن در ۲۷۰ صفحه درباره مسلمین آسیا و آفریقا بود که ساواک آن را ضبط کرد و از بین برد؛ جلد دوم هم راجع به مسلمانان اروپا، امریکا و اقیانوسیه بود که متأسفانه چاپ نشد. کتاب دیگری دارم به نام «راه رشد» که شرح و حاشیه‌ای است بر رساله علمیه مرحوم شیخ شوشتری درباره احکام اصول دین اسلام، که در رژیم سابق جزو جرایم به حساب می‌آمد! مقاله‌هایی هم تحت عناوین «یک مرد، یک زن»، «حجاب و شراب در ادیان» و مقاله‌هایی هم درباره کانال سوئز نوشتم که به دستگیری‌ام منجر شد.

از دستگیری‌ها و زندان‌هایتان بفرمایید بفرمایید؟

مطالعات زیادی برای گفتن دارید؟

در مجموع ۱۸ بار دستگیر شدم و مدتی از حبس خود را در زندان قزل قلعه و مدتی را در زندان قصر گذراندم. طولانی‌ترین مدت‌های زندانی بودنم، یک بار سه ماه و نیم و یک بار چهار سال بود. در زندان قزل قلعه، با شهید مطهری هم زندان بودم. یادم است افسرها به شدت از ایشان حساب می‌بردند. مدتی را هم با مرحوم دکتر شریعتی و مرحوم محمدتقی شریعتی هم زندان بودم. چند وقتی هم به خاطر نوشتن مقاله کانال سوئز تحت تعقیب بودم و حتی سفیر سوریه به من پیشنهاد کرد مرا از ایران خارج کند که قبول نکردم و به بابل رفته و در آنجا توسط شهرداری دستگیر شدم!

شکجه هم شدید؟

بله، فراوان! در زندان شهرداری بابل مرا تحت فشار قرار دادند که بگویم با سفارت شوروی ارتباط دارم! تا مرا به عنوان جاسوس اعدام کنند و چون این کار را نکردم، به شدت شکنجه‌ام دادند، از جمله بازجوییم - که آدم گردن کلفتی هم بود- با چوب بزرگی بین کتف‌هایم می‌کوبید یا به سرم می‌زد که هر لحظه بیم آن می‌رفت جمع‌هم بشکنند، ولی مقاومت می‌کردم و حتی به او می‌گفتم: به خودت رحم کن! ببین چطور داری عرق

«طرحی از یک زندگی پر تکاپو» در گفت‌ووشنود با زنده‌یاد شیخ مصطفی رهنما

«طرحی از یک زندگی پر تکاپو» در گفت‌ووشنود با زنده‌یاد شیخ مصطفی رهنما

۱۸ بار دستگیر و زندانی شدم

دیدار ایشان رفته و خوشبختانه محبت متقابلی بین ما ایجاد شد. بنده از تفاسیر، صحبت‌ها و منبرهای ایشان بی‌بردم که انسان زیرک و پخته‌ای هستم و ارادتم به ایشان بیشتر شد. اوایل انقلاب یک روز در مدرسه سپهسالار تهران هم به فارسی و هم به عربی درباره تقوا صحبت کردند و دیدم چقدر آگاه به اوضاع زمانه هستند. حالا هم گاهی دوشنبه‌ها پیش از نماز ظهر، خدمتشان می‌روم و ایشان هم به بنده لطف دارند. ایشان غیر از سوابق مبارزاتی طولانی، دارای عمق فکری و فلسفی زیادی هستند. در دوره رهبری هم خوشبختانه بصیرت و عمق فکری ایشان مشهود است.

از کی و چگونه با آیت‌الله طالقانی آشنا شدید؟ بر حسب اسناد منتشر شده، در بسیاری از عرصه‌های مبارزاتی با ایشان هم همگام بوده‌اید؟

بله، قبل از انقلاب روحانیونی که وارد فعالیت‌های سیاسی می‌شدند، غیر از آزار و اذیت رژیم، از سوی برخی از اقلش جامعه هم تحت فشار در معرض تهمت و اذیت بودند و به قول حضرت امام: به آخوندی که در سیاست دخالت می‌کرد، می‌گفتند: کمونیست شده است! مرحوم آقای طالقانی پیش از همه وارد میدان سیاست و مبارزه با رژیم شاه شدند و لذا پیش از همه در معرض این زخم زبان‌ها و آزار و اذیت‌ها بودند و انواع و اقسام تهمت‌ها را به ایشان نسبت می‌دادند. البته ساواک هم از این جو‌راضی بود و به آن دامن می‌زد. بنده هم چون تا حدودی دستی بر آتش داشتم، مشمول عنوان کمونیست بودن می‌شدم!

منزل ایشان ابتدا در قلعه وزیر، امیریه بود و یادم است مرحوم نواب صفوی و یارانش در اواخر عمر، مدتی در منزل ایشان مخفی بودند. سا آیت‌الله طالقانی رابطه صمیمی و نزدیکی داشتم و ایشان به بنده لطف زیادی داشتند و آن‌شاه‌الله حسن ظن ایشان صحیح بوده باشد که آدم از خود گذشته و فعالی بوده‌ام. یادم نیست اولین بار کی و کجا با ایشان ملاقات کردم. متأسفانه به دلیل ضربات محکمی که به سرم خورده است و به خاطر عارضه مغزی، بسیاری از مطالب و رویدادها را فراموش کرده‌ام، اما یادم است در منزلشان در قلعه وزیر و بعد پیچ شمیران و همین‌طور طالقان، زیاد به دیدار ایشان می‌رفتم. و وسعت نظر ایشان منحصر به فرد و یگانه بود و در کمتر کسی این وسعت نظر را دیده‌ام. دلیل محبوبیت زیاد ایشان در بین ملت مختلف مردم هم سوای تقوا، اخلاص و شجاعت و ویژگی‌های برجسته اخلاقی، همین وسعت نظرشان بود. انصافاً ایشان در کنار امام راحل خدمات فراوانی به انقلاب کردند و از چهره‌های شاخص انقلاب و در عرصه مبارزات از متقدمین بودند.

آزوری شما چیست؟

آزادی قدس شریف که در تحقق آن درهای تو درید ندارم، دیگر پیروزی قاطع ملت ایران در زمینه‌های مختلف، آرزو می‌کنم دولت‌مردان ما از پرداختن به حواشی بیزهین، قدر این انقلاب عظیم را بدانند و سعی کنند اهداف انقلاب را در این کشور پیاده کنند. این کشور و این مردم به شرط مدیریت صحیح توان انجام بزرگ‌ترین کارها را دارند. ان‌شاه‌الله که با ظهور حضرت دنیا رنگ خوشبختی و صلح واقعی را ببیند.

شیخ مصطفی رهنما در کنار رهبر معظم انقلاب در مراسم ترحیم همسر امام خمینی (ره)

پیش‌خوان

حاشیه‌ای بر انتشار اثر پژوهشی «تاریخ آل سعود»

خاندان خیانت

محمدعلی ابراهیمی

کتابی که هم اینک در صدد معرفی نخست تاریخ آل سعود نوشته ناصر سعید است، کتاب در دهه ۷۰ میلادی، حدود ۵۰ سال پیش نوشته شده است و نویسنده به‌رغم سکونت بیرون از عربستان پس از چاپ و نشر اثر با حمایت خاندان سلطنتی آل سعود ترور شد و جان باخت. وی در کتاب ۱۰۴۰ صفحه‌ای خود به بررسی جوانب گوناگون اعضای خاندان آل سعود از نظر فساد و انحرافات اخلاقی و سیاسی پرداخت و با پژوهش تاریخی کوشید تبار یهودی این خانواده را ثابت کند. نگارش کتاب هم‌عصر با دوران پادشاهی فهد بن عبدالعزیز بود و بیشتر سوابق‌های این پادشاه گزارش شده است.

محتوای کتاب

۱- صفحات نخستین کتاب به بررسی شجره‌نامه خاندان آل سعود می‌پردازد و ثابت می‌کند ریشه و تبار این خانواده به یهود بازمی‌گردد. «آ چنان‌که از ویژگی‌های نژاد یهود گزارش شده از آیات قرآن کمک گرفته می‌شود.

۲- در ادامه چگونگی حمایت از جنبش محمد بن عبدالوهاب که به پیدایش اندیشه و فرقه وهابیت انجامید، گزارش و مراحل قرار گرفتن رهبری دینی در دست محمد بن عبدالوهاب و اگذاری رهبری سیاسی عربستان به آل سعود - که توسط یهودیان، انگلیس و امریکا طراحی و اجرا شد - شرح داده شده است.

۳- نویسنده تلاش می‌کند تمامی جوانب و اقدامات مجرانه خاندان سعود را از قلم نیندازد، از این رو در ادامه به گزارش جنایات و قتل عام‌های اینان بر ضد قبایل، سران و شیوخ عربستان می‌پردازد و برای اثبات گفته‌های خود از تصاویر و گزارش‌های جاسوسان، مأموران و دیپلمات‌ها استفاده کرده است. تا تفصیلات اخلاقی و سیاسی را افشاء کند.

۴- ارتباط تنگاتنگ و ژرف خاندان سلطنتی با

بر سبب‌های خبری، سیاسی و مذهبی آمده و برای نخستین بار است که توسط نشر راه نیکان همه کتاب ترجمه و چاپ می‌شود.

۲- گرچه اوضاع سیاسی - مذهبی، به‌خصوص منطقه در حال حاضر مقتضی پرداختن به این موضوع نباشد و چالش برانگیز باشد و چه بسا ناهمخوان با وحدت و تقرب مسلمانان باشد، اما نمی‌توان منکر واقعیت‌های تلخ تاریخی شد. امروز به هیچ‌وجه نمی‌توان منکر نفوذ و تأثیر حکومت آل سعود بر جهان اسلام و دنیای سیاست شد. حمایت‌های مالی این خاندان چنان گسترده و گراف است که حمایت و تبلیغ هیچ کشور اسلامی به پای آن نمی‌رسد، اما توجه به تبار یهودی این خاندان، حمایت‌های بی‌دریغشان از رژیم اشغالگر قدس و انگلیس و امریکا و ایجاد پایگاه برای بیگانگان در منطقه، ایجاد انحراف‌های مذهبی در بین مسلمانان، تباہ‌کاری‌های اخلاقی و .. شاید در اذهان آژاده و بی‌طرف خوانندگان تأثیر بگذارد و باعث بیداری و هوشیاری شود و نگاه بهتر به سیاست‌های داخلی و خارجی این رژیم کنیم و رد پای استعمار را ببینیم و عناصر وابسته و رخنه کرده را بشناسیم.

۳- در برگرداندن اثر رعایت امانت و وفاداری به متن شده، گرچه گاه در پی نوشت یا متن اضافاتی در کره‌شده آمده است، متن عربی اشتباهات چاپی داشت و گاه نیم یا یک خط تکرار شده است.

۴- در برگردان اشعار عربی - که گاه با لهجه علمی و محلی بودند - ترجمه تمامی یا خلاصه شعر آمده است. حتی برخی عربی دانان فاضل با اصطلاحات محلی نا آشنا بودند. آدمی به یاد فارسی دانانی می‌افتد که از درک و فهم کامل واژگان و محتوای اشعار کهن فارسی مثل شعرهای سعدی، حافظ و مولوی ناتوانند.

۵- تعبیری که در کتاب دیده می‌شود موهم گرایش چپ‌گرایانه نویسنده است. مثلاً در صفحات ۱۱۰، ۱۲۶ و ۱۷۵ متن عربی اصطلاحی دیده می‌شود که می‌توان چپ‌گرایانه برداشت کرد یا در صفحات ۱۱۷، ۱۲۴ و ... تعبیری دیده می‌شود که به‌نگار پان‌بریسیم و تعصب عربی است، اما در ترجمه تعدیل و تلطیف شد.

ختم مسک

در پایان این نوشتار سرور پیام تاریخی امام خمینی (قدح) در پی شهادت حجاج ایرانی در سفر فروردین سال ۱۳۴۲، ختم مسک قرار می‌دهیم: «خدایوند بزرگ را سیاسی می‌گزاریم که دشمنان ما و مخالفین سیاست اسلامی ما را از کم‌عقلان و بی‌خردان قرار داده است، چراکه خدوشان هم در کم نمی‌کنند که حرکت‌های کورشان سبب قوت و تبلیغ انقلاب ما و معرف مظلومیت ملت ما گردیده است و در هر مرحله‌ای سبب از نقای مکتب و کشورمان را فراهم کرده‌اند که اگر از صداها وسیله تبلیغاتی استفاده می‌کردیم و اگر هزاران مبلغ و روحانی را به افکار عالم می‌فرستادیم تا مرز واقعی بین اسلام راستین و اسلام امریکایی و فرق بین حکومت عدل و حکومت سرپرندگان مدعی حمایت از اسلام را مشخص کنیم، به صورتی چندین زبانی‌توانستیم و اگر می‌خواستیم برده از چه‌ره کره به دست نماندگان امریکا برداریم و ثابت کنیم که فرق بی‌مهم محمد رضاخان و صدام امریکایی و سران حکومت مترجع عربستان در اسلام زدایی و مخالفتشان با قرآن نیست و همه نوکر امریکا هستند و مأمور خراب کردن مسجد و محراب و مسئول خاموش نمودن شعله فریاد حق طلبانه ملت‌ها، باز به این زبانی میسر نمی‌گردید و همچنین اگر می‌خواستیم به جهان اسلام ثابت کنیم که کلیدداران کنونی کعبه لیاقت میزبانی سربازان و مهمانان خدا را ندارند و جز تأمین امریکا و اسرائیل و تقدیم منافع کشورهای به آنان کاری از دستشان بر نمی‌آید، بدین خوبی نمی‌توانستیم بیان کنیم و اگر می‌خواستیم به دنیا ثابت کنیم که حکومت آل سعود، این وهابی‌های پست بیخبر از خدا بسان خنجرند که همیشه از پشت در قلب مسلمانان فرو رفته‌اند، به این اندازه که کارگزاران ناشی و بی‌اراده حاکمیت سعودی در این قساوت و بی‌رحمی عمل کرده‌اند، موفق نمی‌شدیم و حقا که این وارثان ابی سفیان و ابی لهب و این رهروان راه زید روی آنان و اسلاف خویش را سفید کرده‌اند.»

پین‌نوشته‌ها در سرور پیام تاریخ «جوان» وجود دارند.

انگلیسی‌ها در قرن گذشته میلادی و اکنون با امریکایی‌ها گزارش شد. طوری که به معرفی بیگانگان و خدمات سرورس‌های جاسوسی حدود ۱۳۴۲ که با مرحوم شهید مطهری و آقای طالقانی سرخ و قاطع مخالفت خود را اعلام می‌ساخت و از احدی واهمه نداشت. در مبارزاتم از این دو نفر، زیاد ایهام می‌گرفتم.

درباره مرحوم آیت‌الله میرزا باقر کمره‌ای دیدگاه‌های شما چیست؟

آزادی قدس شریف که در تحقق آن درهای تو درید ندارم، دیگر پیروزی قاطع ملت ایران در زمینه‌های مختلف، آرزو می‌کنم دولت‌مردان ما از پرداختن به حواشی بیزهین، قدر این انقلاب عظیم را بدانند و سعی کنند اهداف انقلاب را در این کشور پیاده کنند. این کشور و این مردم به شرط مدیریت صحیح توان انجام بزرگ‌ترین کارها را دارند. ان‌شاه‌الله که با ظهور حضرت دنیا رنگ خوشبختی و صلح واقعی را ببیند.

۱- مطالبی درباره هاشمیان - شریف‌زادگان (اشرف یا شرفا) حاکمان پیشین مکه و حجاز آمده و مقایسه‌ای بین عملکرد اینها و سعودیان انجام شده است.

۲- بیان نمونه‌هایی از تخریر گری و عملکرد اجتماعی سعودیان و مخالفت بسا بدیده‌ها پیشرفته در آغاز حکومت بر عربستان نیز از دیگر مطالب کتاب است.

۳- بیان نمونه‌هایی از تخریر گری و عملکرد اجتماعی سعودیان و مخالفت بسا بدیده‌ها پیشرفته در آغاز حکومت بر عربستان نیز از دیگر مطالب کتاب است.

تکات شایان ذکر

۱- تاکنون ترجمه تمامی اثر چاپ و منتشر نشده، بلکه کرده‌هایی از آن چه به صورت مکتوب و چه

شیخ مصطفی رهنما در کنار رهبر معظم انقلاب در مراسم ترحیم همسر امام خمینی (ره)